

*Портнов І. А.,
аспірант кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ДОСВІДУ ОСТАННІХ ВИБОРІВ

Анотація. Наукова стаття присвячена висвітленню питань рівної участі жінок у процесі прийняття рішень, що є необхідною умовою врахування інтересів жінок у сучасному суспільстві, включаючи Україну. Аналізується один з інструментів залучення жінок у політику – гендерні квоти. Досліджується досвід використання квот під час виборів до місцевих органів влади в Україні у 2015 році.

Ключові слова: жінки, прийняття рішень, гендерні квоти, гендерна політика, місцеві вибори, Україна.

Постановка проблеми. Питання щодо вдосконалення державної гендерної політики та формування нормативно-правової бази з утвердження гендерної рівності постійно перебуває на порядку денному українського політикуму та законодавця. При цьому актуалізуються питання участі жінок у політичному житті, в прийнятті рішень, як правило, напередодні виборів в державі (як місцевих, так і парламентських). Однак кількість жінок у владних структурах недостатньо велика (хоча необхідно відзначити більшу кількість призначень серед жінок на посади заступників міністрів або навіть міністрів, що є, безперечно, здобутком). Поряд із цим забезпечення рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей їх реалізації, як утвердження основного права людини, має розглядатися на всіх рівнях влади, а також під час формування всіх загальнодержавних, галузевих і регіональних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цілому гендерна проблематика досліджується на різних напрямках – політичному, культурному, соціальному та юридичному. Так, наприклад, кілька робіт присвячено аналізу концептуальних і політико-практичних засад вирішення гендерної проблеми в Україні, гендерним аспектам формування паритетної демократії в Україні тощо, при цьому майже відсутні праці з дослідження юридичних аспектів гендерного питання в його найширшому контексті.

Отже, як свідчать результати проведеного автором дослідження, стан сучасної юридичної науки характеризує недостатня теоретична розробленість низки проблем, пов'язаних із гендерною проблематикою та визначенням проблем реалізації прав жінок, що є доволі актуальним для сучасної наукової теорії та практики конституційного права.

Метою статті стало виявлення особливостей законодавчого регулювання забезпечення участі жінок в останніх місцевих виборах в Україні. Завданням статті полягає в аналізі результатів виборів крізь призму участі жінок.

Виклад основного матеріалу. Ступінь залучення жінок до політичної активності та доступу до прийняття рішень може розглядатися як ключовий показник гендерної рівності суспільства. Гендерна рівність у прийнятті рішень має розглядатися із точки зору того, чи знаходяться жінки на посадах, обіймаючи які, можна ухвалювати рішення або впливати на їхнє ухвалення нарівні з чоловіками [1]. Пекінська платформа 1995 року на-

голошує, що рівність під час ухвалення рішень є невід'ємною частиною визнання прав жінок та що рівна участь жінок у процесі прийняття рішень є не тільки вимогою звичайної справедливості або демократичності, але також необхідною умовою врахування інтересів жінок [2].

Гендерно-чутлива політика та рівний доступ жінок і чоловіків до ухвалення рішень на державному рівні гарантує більш рівномірне представлення інтересів різних соціальних груп. Досягненню цієї мети слугує такий інструмент залучення жінок у політику, як гендерні квоти, що можуть бути чи законодавчими (регульованими державою), чи добровільними (закріпленими на рівні партій; такий підхід більш популярний у світі). За визначенням квоти як компенсаторний захід, спрямований на долання перешкод для входження жінок у владну систему, є «формою спресування політичного часу в розв'язанні гострих соціальних і гуманітарних проблем щодо становища та соціального статусу чоловіків і жінок» [3]. Порушити статус-кво в українському політикумі, виявляється, не так легко, як гадалося, хоча «несвоєчасне» питання інтеграції жінок у політичну сферу шляхом запровадження партійних гендерних квот отримало неабиякий резонанс у суспільному дискурсі напередодні місцевих виборів 2015 року [4].

У 2015 році 30% гендерну квоту було законодавчо поширено на рівень місцевих виборів. Зокрема, в прийнятому 14 липня 2015 року Законі України «Про місцеві вибори» в статті 4 «Рівне виборче право» зазначено: «Всі кандидати ... мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних місцевих виборів. Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку» [5]. Місцеві вибори 25 жовтня 2015 р. – перші вибори в Україні, що проходять за існування гендерної квоти у виборчому законодавстві.

У цілому згідно з даними Звіту з глобального гендерного розриву за 2014 рік Україна посідає 56 місце серед 142 країн за величиною гендерного розриву в таких сферах нерівності, як економіка, освіта, здоров'я та політика [6]. Саме в політиці спостерігається майже повна гендерна нерівність (105 місце у світі): будучи освіченою та економічно активною частиною населення, українські жінки не мають ані належного представництва, ані повноважень у політичній сфері (у світовому рейтингу Україна посіла 82-ге місце за кількістю жінок-посадовців в уряді). За Індексом гендерної нерівності 2015 року [7], що відображає такі аспекти людського розвитку, як репродуктивне здоров'я, економічний статус та розширення прав і можливостей жінок у порівнянні з чоловіками, Україна посідає 83-тє місце з 150 країн. Цей індекс допомагає виявити ті галузі, які потребують політичного втручання, а такі низькі показники України мали б стимулювати державу до подолання наявної гендерної нерівності [8].

Гендерні квоти були висунені до кандидатів під час місцевих виборів в якості однієї з вимог. Аналізуючи результати останніх місцевих виборів, можна навести результати опитування, які засвідчили, що українські політичні партії оцінюють прийняту гендерну квоту досить позитивно, демонструючи увагу до просвітової політики, декларуючи повагу до цінності рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. Не може не привертати увагу факт того, що всі опитані партії висловилися прихильно до гендерної політики держави загалом і зазначили про певні аспекти інтеграції жінок до власних партійних структур зокрема [9]. Тобто на декларативному рівні продемонстровано прихильність до 30% гендерної квоти на місцевих виборах. Актуальним залишалося питання можливості дотримання цієї квоти. Фактично жодна з опитаних партій не надала чітких даних про гендерний склад партії на різних рівнях. Очевидно, аби не показувати проблему вертикальної гендерної сегрегації, яку видно навіть із сайтів партії (наприклад, рубрик про лідерів партії). Жінок дуже мало серед керівного складу партій [10].

Цікаво зазначити, що КВУ зазначає, що з 86 списків, які очолювали жінки, в 5 випадках одна і та ж сама кандидатка очолювала списки партії до міської та обласної рад [11]. У 15 випадках жінка-лідер списку була одночасно висуванкою від партії на посаду міського голови міста-обласного центру. У двох випадках жінка-кандидатка була одночасно лідером у списку в обласну раду, лідером у списку в міську раду та висуванкою на посаду міського голови від партії (Одеська область та м. Одеса: Світлана Фабрикант від партії «Відродження» та Олена Алексєнко від партії «Патріот»). Висловлюється думка, що одночасне висування кандидатки від партії як лідера двох списків або як лідера списку та кандидата на посаду міського голови свідчить, з одного боку, про значну підтримку з боку партії. Одночасне висування збільшує шанси кандидатки бути обраною. З іншого боку, це свідчить про те, що рівень висування партіями жінок-лідерів реально ще нижчий.

Висновки. Активна участь жінок у внутрішньопартійній діяльності в перспективі сприятиме ширшому представництву і в місцевих радах. Не дивлячись на те, що вимоги про представництво жінок у радах знайшли своє законодавче оформлення, все ж практична реалізація цієї вимоги була не блискуча. Так, Комітет виборців України наголошує, що формального виконання квот при реєстрації списків кандидатів недостатньо для забезпечення рівних можливостей для жінок для участі в політичному житті [12]. КВУ закликає політичні партії бути більш відкритими до залучення жінок до керівних органів партії як на центральному рівні, так і на рівні місцевих осередків. Можливо, в якості додаткових стимулів можна винести на розгляд питання застосування санкцій за недотримання квот.

Література:

1. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегія впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/odihr/85975?download=true>.
2. Пекін +15 і Україна: Міжнародні зобов'язання і практики впровадження / упорядниця О. Суслowa. – Київ : СПД Москаленко О.М., 2010.

3. Мельник Т.М. Гендер у політиці / Т.М. Мельник // Основи теорії гендера. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 248.
4. Троян І. Гендерні квоти проти статусу-кво: доступ жінок до політики / І. Троян // Журнал соціальної політики «Спільне». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/ru/genderni-kvoti-proti-statusu-kvo-dostup-zhinok-do-politiki/>.
5. Закон України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 № 595-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
6. Ukraine / Global Gender Gap Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/economies/#economy=UKR>.
7. Gender Inequality Index / Human Development Reports. – United Nations Development Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index>.
8. Human Development Reports: United Nations Development Programme [Electronic Resource]. – Access Mode : URL: <http://hdr.undp.org/en>. – Title from Screen. – Date of Access: 4 April 2015.
9. Марценюк Т. Числять гендерна квота на місцевих виборах 2015 року? / Т. Марценюк. – К. : Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. – 16 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6460>.
10. Марценюк Т. Чи спрацювала гендерна квота на місцевих виборах 2015 року? Огляд дискусій і моніторингів ситуації щодо залучення жінок до політики / Т. Марценюк // Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/s_genders_b.pdf.
11. КВУ: для виконання квоти «по суті» необхідні передумови – допуск жінок до керівних посад в партіях та висування лідерами списків / Комітет виборців України, 30.11.2015. – 3 с.
12. Гендерні квоти. Участь жінок у виборах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prostir.ua/?news=genderni-kvoty-uchast-zhinok-u-vyborah>.

Портнов І. А. Гендерные аспекты избирательного процесса в Украине: анализ некоторых аспектов опыта последних выборов

Аннотация. Научная статья посвящена освещению вопросов равного участия женщин в процессе принятия решений, что является необходимым условием учета интересов женщин в современном обществе, включая Украину. Анализируется один из инструментов привлечения женщин в политику – квоты. Исследуется опыт использования квот на выборах в местные органы власти в Украине в 2015 году.

Ключевые слова: женщины, принятие решений, гендерные квоты, гендерная политика, местные выборы, Украина.

Portnov I. Gender issues in Ukraine election process: analysis of some aspects of the latest elections

Summary. The scientific article is devoted to the analysis of the equal participation of women in decision-making, which is a prerequisite of the interests of women in modern society, including Ukraine. The piece analyzes one of the tools to attract women into politics - quotas. The experience of the application of quotas in local elections in Ukraine in 2015 is studied.

Key words: women, decision-making, gender quotas, gender policy, local elections, Ukraine.

